

LZA PREZIDENTA OJĀRA SPĀRĪŠA RUNA

LZA Rudens pilnsapulcē 2014. gada 27. novembrī

Augsti godātais veselības aizsardzības ministr Gunti Belēviča kungs, godājamais Saeimas Izglītības, zinātnes un kultūras komisijas priekšsēdētāj Jāni Vucāna kungs, ekselence Izraēlas vēstniece Hagita Ben-Jakovas kundze, abu ministriju — Izglītības un zinātnes, kā arī Ekonomikas — pārstāvji, LZA īstenie un ārzemju locekļi, goda un korespondētājlocekļi, Latvijas Jauno zinātnieku asociācijas vadītāji un pārstāvji, godātie viesi!

Kad Lāčplēša dienas vakarā kopā ar Valsts prezidentu Andri Bērziņu kungu braucām liftā, nedaudz arhaiskā elektronika lika mums izbraukāt vairākus stāvus, lai gan tik daudz vizināties nebija plānots. Katrā stāvā, kur apstājās lifts, tajā iekāpa biroju darbinieki, kuri devās mājup no darba. Nepamanot VIP pasažieri, kāds no viņiem skaļi pukojās: “Kas ir noticis! Visos stāvos ir cilvēki. Nevar vairs tikt iekšā liftā.” Tātad secinu, ka patinas skartā ēka ir sākusi atdzīvoties.

Nejūtieties pārsteigti, ka pēc 42 gadu klusuma putekļu kārtā ir notraukta arī lielajai Konferenču zālei, kurā mēs visi šobrīd baudām siltumu, gaismu un komfortu un kuru, pateicoties mūzikas producenta Jura Millera uzņēmībai, kopš 20. septembra koncertu režīmā sauc “Koncertzāle Rīga”. Nebrīnieties, ka ir nedēļas, kurās zālē ar 800 sēdvietām notiek klasiskās mūzikas koncerti un šajās dienās koncertzālī ar unikālu amfiteātri, plašā mākslinieciskajā diapazonā lietojamu skatuvi un teicamu akustiku trīs koncertos apmeklē ap 2400 skolēnu, tādējādi verot LZA ēkas durvis un no jauna iezīmējot Rīgas kultūrkartē šo iepriekšējās desmitgadēs tikai zinātnieku vien staigāto maršrutu.

Šodienas pilnsapulce ir īpaša ne vien ar to, ka tā notiek atjaunotajā Konferenču zālē, bet vēl arī ar to, ka, atrazdamies savas ievēlēšanas termiņa vidū, es vēlos raksturot kopīgi ar LZA Senātu, Prezidija locekļiem, nodaļu vadītājiem un ar izpildstrukturā darbiniekiem paveikto. Ticiet man, ka šajos divos gados LZA druvās esmu ieraudzījis arī ļoti daudz nolaistu tīrumu un novērtējis darāmo darbu daudzumu, lai tādējādi Latvijas zinātnes dzīves koordinācijā un administrēšanā ieņemtu to vietu, ko paredz Jūsu izstrādātā Harta, Jūsu apstiprinātie Statūti un atrašanās vienotajā valsts pārvaldes institūciju sistēmā tiešā pakļautībā Ministru prezidentam, kurš savu gribu un domas īsteno, pastarpinot tās ar Izglītības un zinātnes ministrijas palīdzību, nevis pakļaujot LZA darbību Izglītības un zinātnes ministrijas simpātiju vai antipātiju riskiem.

Esmu pārliecināts, ka Jūs esat pamanījuši un novērtējat laikraksta “Zinātnes Vēstnesis” iznākšanu divas reizes biežāk nekā agrāk, progresu tā tematiskā satura attīstībā un Latvijas zinātnes dzīves aktualitāšu atspoguļojumā. Es lepojos ar to, ka “LZA Vēstis” — to A sērija — ar humanitāro un sociālo zinātņu tematikas rakstiem, pateicoties redakcijas vadītāja Arno Jundzes pūlēm, ir iekļuvusi starptautiski citēto un bibliometriski reģistrēto izdevumu klāstā. Lēnu, bet mērķtiecīgu renesansi rāda Valodas Terminoloģijas komisijas un LZA SIA “Ekonomikas institūts” pieaugošā darba intensitāte. Mēs visi kopā varam skumt par zaudējumiem, ko dzīve ieraksta mūsu personāla sarakstā, bet esmu gandarīts par LZA izpildstrukturā darbinieku un personāla atjaunošanos, tādējādi apliecinot to kolektīvās

apziņas stāvokli, kuru pirms dažām dienām sarunā pauda akadēmiķe Maija Kūle: “Mēs nedrīkstam pieļaut LZA lomas un prestiža mazināšanos sabiedrībā”, un par šo ētisko un radošuma kvalitātes maksimu es viņai esmu ārkārtīgi pateicīgs. Šo mērķi sasniegt mums šobrīd palīdz mūsdienīgā līmenī īstenota komunikācija ar medijiem, sabiedrību, ko nodrošina LZA sniegtās informācijas plūsma mājaslapā un sociālajos tīklos, liecinot par zinātnes dzīves temperatūru, kā arī biežās intervijas Latvijas presē, radio un TV, par kuru satura kvalitāti gādājat Jūs, kas atrodaties katrs savas zinātniskās darbības epicentrā. Nākošgad mūsu sadarbībai vajadzētu kļūt vēl aktīvākai un informācijai — vēl ietilpīgākai, lai vispusīgi atklātu gan Latvijas zinātnes sasniegumus, gan problēmas.

Var sacīt, ka zinātniskās institūcijas dzīvotspēju var izmērīt ar tās piesaistītajiem līdzekļiem, un, kā jūs jau zināt no savas pieredzes, asās diskusijās un vēstulju divkaujās ar IZM šajā gadā ir norisinājušās viedokļu cīņas gan par zinātnisko institūciju starptautiskā izvērtējuma objektivitāti, gan par bāzes finansējuma aprēķināšanas formulu atbilstību izglītības un zinātniski pētniecisko institūciju reālajai kapacitātei. Šīs diskusijas ar īpašu asumu izcēlās jautājumā par Valsts pētījumu programmu vērtējuma principālītāti, apšaubot veidu, kā ar Ministru kabineta noteikumiem un valsts likumā noteikto kārtību par valsts iepirkumu rīkojās Izglītības un zinātnes ministrija, un mani gandarī vērojums, ka Jūs biežāk nekā agrāk esat aicinājuši LZA būt par arbitru un visu akadēmisko sabiedrību intereses pārstāvošo organizāciju. Tas ļauj izteikt domu, pirmkārt, par Jūsu aktivizēšanos kvalificētam dialogam ar zinātnes finanšu administratoriem un, otrkārt, par LZA kā zinātniskās darbības interešu pārstāvības institūcijas lomas atjaunošanos.

Gribas domāt, ka Izglītības un zinātnes ministrijas, Finanšu un Ekonomikas ministriju interesēs būtu pielikt visus spēkus, lai attīstot zinātni, attīstītos arī Latvijas ražo-

šana un ekonomika, bet zinātnieku dialogs ar izpildvaru ir pārpilns ar pretrunīgām niansēm, un tam, acīmredzot, ir vēsturisks pamats — 1992. gada Zinātņu akadēmijas transformācija par personālo akadēmiju. Tā sekas šodienas “Latvijas Avīzē” raksturo akadēmiķis Jānis Stradiņš, konstatējot, ka “Latvijas valsts nav labvēlīga zinātnei”. Varam vaicāt arī tā: kādēļ mūs — 2015. gada Eiropas Savienības prezidējošo valsti — tā pati Eiropas statistika gandrīz visos rādītājos min pēdējās vietās — turpat kur Bulgāriju vai Rumāniju? Vai ne tāpēc, ka valstiskā enerģija un resursi tiek izlietoti pēc citiem kritērijiem, nevis pēc lielākā labuma gūšanas principa? Spēkošanās ar IZM ir beigusies ar zaudējumu jautājumā par Nacionālā kontaktpunkta atgūšanu LZA paspārnē, ERA-Net projektu koordinācijas centra atsavināšanu un pārņemšanu pie Valsts Izglītības attīstības aģentūras. Kurš šajos manevros būs ieguvējs — vai 2,5 reizes salīdzinājumā ar citām ES valstīm lielākais Latvijas ierēdniecības slānis, vai zinātnes kapacitāte — rādīs laiks un darbs. Taču mākslīgi forsētajā zinātnisko institūtu konsolidācijas procesā, kā arī apzinoties, ka nākamajā gadā daudzām zinātniskajām institūcijām sakarā ar starptautisko fondu finansējuma pārtraukumu draud katastrofa, ir vērojama kāda blakus parādība: zinātniskie institūti apsver ideju par autonomijas iegūšanu un patstāvīgu cīņu par savu izdzīvošanu, nevis neskaidrību par savu nākotni, karājoties ministriju labvēlības mata galā, laiku pa laikam pieredzot neplānotus finanšu gavēņa un kadru aizplūšanas periodus. Šajā procesā es neizslēdzu arī zinātnisko institūtu atgriešanos LZA paspārnē.

Ne katram no Jums ir zināmas skarbās aizkulišu detaļas tiem procesiem, kas, sastopoties ar intrigām un klaju pretdarbību no Ekonomikas ministrijas ierēdniecības puses, kavēja pie Ministru kabineta jau krietni agrāk nodibināt Pētniecības un inovāciju stratēģijas padomi, sākt tās darbību un izvirzīt dienas kārtībā tos jautājumus, kuri valsts ekonomikas

atvēršanas periodā ļautu mērķtiecīgāk investēt ES struktūrfondu līdzekļus peļņu nesošās zinātniskās infrastruktūras izveidei valstī, lai sekmētu uz inovatīvām metodēm un tehnoloģijām balstītu atklājumu ātrāku ieviešanu peļņu nesošā ražošanā un jaunu kvalificētu zinātnisko speciālistu sagatavošanā. Pateicoties Ministru prezidentes Laimdotas Straujumas principiālajai nostājai un lielajai pieredzei izpildvaras struktūru organizēšanā, Pētniecības un inovāciju stratēģijas padomē nominēto akademiķu Ivara Kalviņa, Elmāra Grēna, Andreja Siliņa, Leonīda Ribicka, korespondētājlocekļa Andreja Ērgļa un Ventspils Augstskolas rektores Gitas Rēvaldes veikums konkrētu zinātnes finansējuma modeļu izstrādē, kā arī valstiski svarīgu izglītības un zinātnes jautājumu izvirzīšanā valdības dienas kārtībā, pelna visaugstāko atzinību un dara redzamu arī LZA lomu Latvijas zinātnes un ekonomikas politikas veidošanā.

Turpinot sarunu par līdzekļiem zinātnes attīstīšanai, ir skaidri jāapzinās, ka Latvijas valsts ierēdniecībai nav bijis kauna melot ES ierēdņiem, solot izstrādāt inovāciju stratēģijas plānu, kurš tā arī nav izstrādāts, kā arī solot Nacionālajā attīstības plānā līdz 2020. g. zinātnes investīcijās sasniegt 1,5 % no IKP. Šo apņemšanos apšaubā gan ekonomisti, gan arī uzņēmēji, redzot, cik subjektīvi tiek administrēta zinātnes pārnese uz ražošanu, cik neefektīva ir IZM un Ekonomikas ministrijas sadarbība un cik maz līdzekļu inovatīvo tehnoloģiju un izstrādņu attīstīšanai paredz novirzīt Latvijas uzņēmēji. Vācijas finanšu ministrs Volfgangs Šoible 19. oktobra intervijā laikrakstam *“Die Welt”* atklāj savas valsts attieksmi un finanšu instrumentus, sacīdams, ka “Vācija dara ļoti daudz, lai krīzes pārvarēšanas mērķa labad īpaši atbalstītu izglītību un zinātnisko pētniecību, kā arī atbrīvotu no vairākām nodokļu kategorijām pašvaldības, lai tās spētu daudz vairāk investēt zinātnē un ražošanā”. Par laimi, Latvijas zinātnei un zinātniekiem varam sacīt, ka mūs ar stipendijām, balvām, investīcijām un sponsorētiem

līdzekļiem atbalsta ārvalstu finansējumu pārstāvošie koncerni, tādi kā *“L’Oreal”*, DAAD, ES vēstniecība Latvijā, kā arī lielākie Latvijas uzņēmumi, privātie fondi un ziedotāji, no kuriem redzamākie ir farmācijas uzņēmumi *“Grindeks”* un tā valdes priekšsēdētājs Kirovs Lipmans, kā arī akciju sabiedrība *“Olainfarm”* ar tā vadītāju Valēriju Maliginu priekšgalā, SIA *“Itera Latvija”* un Juris Savickis, *“Latvijas gāze”* un Adriāns Dāvis, Borisa un Ināras Teterevu fonds, Saules aptieka un Guntis Belēvičs, Ivars Strautiņš, Atis Sausnītis un vairāki citi. Zinātnē balstītas uzņēmējdarbības un pētniecības atbalstītāju vidū ir pamanāmas arī pašvaldības, kuru vidū var minēt Jelgavas, Līvānu, Cēsu, Valmieras, Mālpils, Alūksnes, Ventspils un citas pašvaldības. Rīgas pilsētas pašvaldība ir piešķirusi *“Gada rīdzinieka — 2014”* titulu profesorei Ausmai Cimdiņai, bet Latgales priekšpilsētas pašvaldība paredz investēt LZA apkārtnes labiekārtošanā.

LZA teicamā sadarbībā ar RTU Attīstības fondu turpina piešķirt akadēmiskās vārdbalvas un stipendijas gan jaunajiem zinātniekiem, gan atzīmēt izcilākos zinātnes sasniegumus. Formēšanās stadijā ir jauna akadēmiskās izcilības un inovatīvu atklājumu atbalsta forma — Latvijas uzņēmēju balva par sekmīgāko ražošanā ieviesto inovatīvo risinājumu, un es ļoti ceru, ka mēs tuvākajā nākotnē varēsim būt liecinieki balvas piešķirumam ekonomisko attīstību reāli ietekmējušā izgudrojuma autoram.

Šodien priecāsimies par zinātnes sasniegumiem un to autoriem — LZA ārzemju locekli farmakoloģijas leģendu Regīnu Žuku un akademiķi indologu Viktoru Ivbuli, kuri ar Prezidija un Senāta lēmumu tiek apbalvoti ar LZA Lielo medaļu, un kurai Borisa un Ināras Teterevu fonds no savas puses klāt pievieno ievērojamu naudas balvu. Kā studentu himnā *“Gaudeamus igitur”* dzied, “Šodien, brāļi, priecāsimies” arī par zinātnieku ataudzi, par kuras tuvošanos Zinātņu akadēmijai mēs visi lepojāmies un kuru ar Latvijas Jauno

zinātnieku apvienības darba koordinācijai nepieciešamajiem līdzekļiem atbalsta jau pieņemtais mecenātu Borisa un Ināras Teterevu fonds.

Šodien, brāji, priecāsimies par Latvijas Republikas Ministru kabineta piešķirtajiem Atzinības rakstiem akadēmiskā krājuma "Latvieši un Latvija" redkolēģijai un tā sastādītājiem. Līksmosim šodien kopā ar jaunajiem akadēmiķiem, korespondētājlocekļiem, ārzemju un goda locekļiem, kurus pavisam drīz ar savu balsojumu mēs sveiksim kā akadēmiskās saimes pilntiesīgus biedrus, tādējādi paverot viņiem karjeras ceļu uz izcilību un atpazīstamību ne tikai Latvijā, bet arī pasaulē. Jau 8. decembrī šeit pat, Konferenču zālē, priecāsimies par biotehnoloģiju un veselības aprūpes kompānijas "Roche" organizēto Alfrēda Nobela prēmijas medicīnā 2014 prezentācijas pasākumu, bet jaunā gada 14. janvārī pulcēsimies akadēmiskai disku-

sijai ar savas nozares izcilību sasniegušajiem un nākamajiem Latvijas zinātnes darbiniekiem, mediju pārstāvjiem un uzņēmējiem, lai apmainītos ar veiksmes stāstiem un idejām par tēmu "No zinātnes — līdz bagātībai". Varbūt tas izklausās banāli, bet šie vārdi atbilst ikviena zinātnieka cerībām par sekmīgu darbu savā nozarē, par bagātību, kura ir uzkrājama un atdodama zināšanās, kā arī sapnīm par mūsu zemes izmisīgo gājumu uz ilgtspējīgu, attīstošu un mūsu iztēlē lolotu labklājības valsti!

LZA Senāta un Prezidija, visu nodaļu un to darbinieku vārdā novēlu Jums visiem radoša darba un piepildītu cerību pilnu tuvojošos Jauno gadu, kurā kā Latvijas prezidentūras gadā mums ikvienam, mūsu ģimenēm, kolēģiem, sadarbības partneriem un mūsu darba turpinātājiem ir nepieciešama stipra veselība, optimisms, ar kuru stiprināt savu zinātnieka misijas apziņu. Paldies Jums!